

ĆWICZENIE

Migracje, migrantki i migranci – budujemy mapę pojęciową

**CENTRUM EDUKACJI
OBYWATELSKIEJ**

Migracje, migrantki i migranci – budujemy mapę pojęciową

Ćwiczenie wykonane w klasie pozwala na zrekonstruowanie i ocenę wiedzy, postaw i wartości osób uczestniczących w zadaniu wobec zjawiska migracji. Ćwiczenie pozwoli na zobrazowanie relacji pomiędzy migracją jako zjawiskiem społecznym (w jej różnych formach – zależnie od wiedzy jaką posiadają uczniowie i uczennice) a pojęciem migrantki, migranta (możliwość rekonstrukcji mapy pojęciowej i ujawnienia potencjalnych stereotypów, z którymi spotykają się uczennice i uczniowie bądź którymi sami się posługują).

Magdalena Fac-Skhirtladze

klasy VI–VIII szkoły podstawowej i szkoła ponadpodstawowa

maksymalnie 40 minut

godzina wychowawcza

Przygotowanie

Nauczyciel/nauczycielka poprzez zadawanie pytań pomoże uczniom i uczennicom sproblematyzować tematykę migracji, oceni wyjściowy poziom ich wiedzy na ten temat, dowie się, jakie zagadnienia są dla nich niejasne, budzą najwięcej emocji albo stanowią wyzwanie wychowawcze.

Przeprowadzenie ćwiczenia pomoże wychowawcy/wychowawczynie zdefiniować, które zagadnienia związane z migracjami ludności w danej grupie rówieśniczej są najbardziej palące i wymagają zaadresowania w procesie edukacyjnym i wychowawczym.

Dobrze przeprowadzone ćwiczenie pozwoli potencjalnie również budować kulturę włączającą w środowisku rówieśniczym, zdiagnozować trudne emocje oraz stereotypy związane z migracją, migrantami i migrantkami i – co z tym związane – sformułować odpowiedzi na kluczowe wyzwania, z którymi mierzy się młodzież w procesie edukacyjnym.

Ważne jest, aby podczas ćwiczenia stworzyć bezpieczną komfortową przestrzeń dla wyrażania swoich poglądów przez uczniów i uczennice (nie ma złych i dobrych odpowiedzi, na pogłębienie tematu i budowanie postaw przyjdzie czas po ocenie wiedzy, postaw i wartości posiadanych przez uczniów i uczennice – w kolejnych krokach procesu edukacyjnego).

Ćwiczenie można wykonać w klasie, w której uczą się dzieci z doświadczeniem migracji, ale również w klasie w której są dzieci wychowywane w innej kulturze lub religii. Bardzo ważne: jeśli w Twojej klasie uczy się młodzież z doświadczeniem migracji, nie wywołuj do tablicy – decyzję o ewentualnym (nie)dzieleniu się swoim osobistym doświadczeniem pozostaw w gestii uczennic i uczniów.

METODA	FORMY PRACY	ŚRODKI DYDAKTYCZNE POTRZEBNE DO PRZEPROWADZENIA ZAJĘĆ
rozmowa	praca indywidualna, rozmowa kierowana na forum	duża kartka papieru, karteczki samoprzylepne, w przypadku edukacji zdalnej: wirtualna tablica (Jamboard, Conceptboard, Mural itp.), załącznik

Wprowadzenie

1. Przygotuj tablicę lub dużą kartkę papieru i miejsce na ścianie do przyklejania karteczek samoprzylepnych. Rozdaj uczniom i uczennicom karteczki samoprzylepne – około dziesięć na osobę. Podziel obszar do pracy (flipchart, tablica, ściana) na dwa obszary.

MIGRACJE	MIGRANT, MIGRANTKA

2. Przedstaw cel ćwiczenia:

Dzisiaj porozmawiamy na temat migracji i zbudujemy wspólnie mapy pojęciowe odnoszące się do tego zagadnienia. Nie obawiajcie się mówić o tym, co wam się z tym pojęciem kojarzy. Dyskusja, wymiana poglądów, różnica zdań jest w porządku – nie musimy być zgodni we wszystkim, co zostanie powiedziane.

Rozmowa

1. Zadaj uczniom i uczennicom pytanie: Czym jest migracja? Co ten termin oznacza? Co wam się z tym pojęciem kojarzy?

Poproś uczennice i uczniów o zapisanie odpowiedzi na karteczkach samoprzylepnych. Poproś, by je przeczytali, gdy będą przyklejać karteczki na ścianie/arkuszu papieru/tablicy.

Gdy uczestniczki i uczestnicy zajęć przywołają kilka pojęć, zachęcaj do przywoływania kolejnych. Dopytuj, jak je rozumieją. Ważne jest, aby w tym ćwiczeniu podążać za tokiem myślenia uczennic i uczniów, pogłębiać ich odpowiedzi za pomocą pytań otwartych.

Jeśli klasie trudno będzie przywołać definicję lub choćby skojarzenia, zadaj pytania pomocnicze. Staraj się, aby były one raczej otwierające niż sugerujące.

Dlaczego? W jaki sposób? Jakie waszym zdaniem są przyczyny...? – to pytania otwierające. Pytania rozpoczynające się od „Czy...?” (na które odpowiedź brzmi: tak lub nie) to pytania sugerujące. Nie są one rekomendowane w tym ćwiczeniu.

Przykłady:

- Co to są migracje? Dlaczego istnieją? Czy każde przemieszczanie się to migracja? Kiedy tak, a kiedy nie? Dlaczego?
- Dlaczego ludzie migrują? Czym migracje się różnią, a w czym wszystkie są podobne? Czy migracje mają miejsce tylko obecnie, czy znacie inne przykłady (historyczne) migracji?
- Czym skutkuje migracja? Na co wpływa i w jaki sposób? Dlaczego?

2. Teraz przejdź do drugiej części zadania – wykorzystasz drugą połowę tablicy/flipchartu/ściany.

Zapytaj: Kim są migrant, migrantka?

Jeśli w klasie są osoby z doświadczeniem migracji, obserwuj, na ile chcą się zaangażować w dyskusję. Nie zmuszaj ich do zabrania głosu czy

zajęcia stanowiska. Możesz zapytać o ich doświadczenia, ale z szacunkiem i świadomością, że mogą nie chcieć się dzielić swoim osobistym doświadczeniem, mając na uwadze, że mogą przeżywać trudne emocje.

Postępuj podobnie jak w pierwszej połowie ćwiczenia: wspieraj uczniów i uczennice poprzez zadawanie pytań otwartych i podążanie za tokiem rozumowania klasy, dopytuj, dociekaj. Nie oceniaj.

Pytania pomocnicze, które możesz zadać:

- Kto to jest migrant, migrantka? Czy każdy, kto migruje (zmienia miejsce pobytu), to migrant, migrantka? Kto np. w „migranckim” społeczeństwie Australii czy Stanów Zjednoczonych (wielokulturowość, kulturą dominującą jest kultura przybyszów, nie rdzennych mieszkańców) jest „swój”, a kto jest migrantem, migrantką? A w społeczeństwie polskim? Dlaczego?
- Czy znacie kogoś (osobiście, z opowieści, z przekazów medialnych, filmu, książki), kto migrował? A może sami macie doświadczenie migracji albo mają je wasi bliscy? Czy to oznacza, że są migrantkami, migrantami? Kiedy tak, a kiedy nie? Od czego to zależy?
- Kto o tym decyduje, że kogoś uważamy za migranta, migrantkę, a kogoś nie? Dlaczego?
- Co cechuje migranta, migrantkę? Po czym poznajesz, że dana osoba jest migrantką, migrantem? Jakich wyzwań mogą doświadczać osoby, które migrowały (zmieniły miejsce zamieszkania)? Dlaczego?
- Jakie emocje może odczuwać osoba, która zmieniła miejsce zamieszkania?

Podsumowanie rozmowy

1. Zależnie od tego, jakie pojawiły się odpowiedzi, spróbuj z klasą posegregować karteczki tematycznie. Poniżej znajdziesz pytania pomocnicze do podsumowujące do ćwiczenia, które wykonywała klasa:

- Czy wyłoniły się grupy zagadnień? Czy są wśród odpowiedzi karteczki o sprzecznym zabarwieniu, konotacjach? Dlaczego tak jest?
- Jakie emocje budzi w was słowo „migracja”? A jakie „migrantka”, „migrant”? Czy to się różni? Dlaczego?
- Co kategoria „migrant”, „migrantka” mówi o naszym społeczeństwie? O nas? A co o migrujących?
- Czy migracje są dobre, właściwe, pożyteczne? Dla kogo tak, a dla kogo nie? Czy migracje powinny być wspierane? A może ograniczane? Dlaczego? Kto o tym decyduje?
- Czy i jak powinno się wspierać migrantki i migrantów? Dlaczego?

Jak analizować przebieg ćwiczenia? Wskazówki dla osoby prowadzącej

2. Zwróć uwagę, czy i w jakim stopniu uczniowie i uczennice potrafią niuansować i rozróżniać zagadnienia związane z migracją oraz migrantkami i migrantami, czy przywołują inne związane z tym zagadnieniem pojęcia, np.:

- przyczyny, skutki migracji; migracje kiedyś i dziś; kategoria kraju, granicy, prawne uwarunkowania wolności przemieszczania się (na terenie Unii Europejskiej, poza kraje Unii Europejskiej); rozróżnienie emigracji i imigracji, migracji powrotnej

- doświadczenia migracyjne osób; kategorie obywatelstwa, narodowości, języka ojczystego, języka urzędowego; prawo stałego i czasowego pobytu; status uchodźcy; pobyt tolerowany; wiza; repatriacja; otwarty rynek Unii Europejskiej (przepływ osób, dóbr, kapitału); migrant ekonomiczny; studentka międzynarodowa
- kategoria tożsamości i obcości; kultura kraju przyjmującego
- uprzedzenia i stereotypy; dyskryminacja; prawa człowieka.

3. Zaznacz w tabeli, które zagadnienia

- pojawiły się w wypowiedziach uczniów i uczennic
- nie pojawiły się, ale wymagają wprowadzenia na kolejnych zajęciach
- wzbudziły emocje uczniów i uczennic

Kategorie zagadnień	Pojawiły się w wypowiedziach uczniów i uczennic	Wzbudziły emocje uczniów i uczennic	Nie pojawiły się, ale wymagają wprowadzenia
przyczyny, skutki migracji; migracje kiedyś i dziś; kategoria kraju, granicy, prawne uwarunkowania wolności przemieszczania się (w Unii Europejskiej, poza Unią Europejską); rozróżnienie emigracji i imigracji, migracji powrotnej			
doświadczenia migracyjne osób; kategorie obywatelstwa, narodowości, języka; prawo stałego i czasowego pobytu; status uchodźcy; pobyt tolerowany; wiza; repatriacja; otwarty rynek Unii Europejskiej (przepływ osób, dóbr, kapitału); migrant ekonomiczny; studentka międzynarodowa			
kategoria tożsamości i obcości; kultura kraju			
uprzedzenia i stereotypy; dyskryminacja; prawa człowieka			

4. Zależnie od tego, jakie kwestie pojawiły się w wypowiedziach uczennic i uczniów, możesz posłużyć się szeregiem ćwiczeń do pogłębienia niektórych zagadnień z młodzieżą, wykorzystać materiały edukacyjne lub filmy. Możesz też wybrać materiały, uwzględniając emocje uczennic i uczniów, które dały o sobie znać podczas tego ćwiczenia.

5. Co ma szansę zaobserwować nauczyciel/nauczycielka w sobie oraz w uczniach i uczennicach podczas tego ćwiczenia?

- Jakie emocje pojawiły się u uczniów i uczennic? Jakie emocje pojawiają się w Tobie?
- Co sprawiło młodzieży największą trudność? Wiedza, postawy, wartości, stereotypy?
- Jakie wyzwania stoją przed nauczycielem/nauczycielką w tematyce migracji podczas pracy w danej grupie?

6. Jak ocenić zmianę?

W ocenie zmiany należy przede wszystkim przyglądać się argumentacji i obszarom przywoływanym przez uczniów i uczennice w ćwiczeniu.

- Jakie zagadnienia przywołują uczennice i uczniowie, jeśli chodzi o procesy migracyjne?
- Co umieją powiedzieć o ich przyczynach, skutkach, rodzajach?
- Czy jest to temat bliski ich doświadczeniu, czy tylko zapośredniczony przez media?
- Czy są skłonni do poszukiwań, kwestionowania własnych sądów, krytycznego myślenia i weryfikowania zasłyszanych informacji, rekonstruowania pojęć i ich znaczeń przez pryzmat

poszczególnych aktorów (grupa większościowa, mniejszość, migrant/migrantka, społeczeństwo)?

Warto na tym etapie powstrzymać się od sądów wartościujących wiedzę (bądź jej brak), umiejętności czy postawy. Zmiana postaw rzadko odbywa się poprzez obalanie stereotypów lub błędnej wiedzy na temat migrantów i migrantek. Cenna może być praca z budowaniem empatii oraz prezentowanie narracji migrantek i migrantów.

Zamiast od razu reagować na brak wiedzy, stereotypy czy uprzedzenia, lepiej się zastanowić, z czego wynikają: Jaką mapą pojęciową posługują się uczennice i uczniowie? Czego w niej brakuje? Jakimi uproszczeniami się posługują? Jakie emocje im towarzyszą?

Jakie działania można zaproponować po ćwiczeniu?

- Zależnie od tego, co przywołają uczniowie i uczennice w dyskusji, ale również uwzględniając zagadnienia, które nie zostały poruszone, możesz zaplanować dalsze lekcje na temat migracji.
- Zastanów się, czy chcesz pogłębić wiedzę uczniów i uczennic na określone tematy, pracować z emocjami, stereotypami, przybliżyć im doświadczenie osób z doświadczeniem migracji.
- Zastanów się, jakie materiały będą najbardziej odpowiednie zależnie od przedmiotu, którego uczysz, albo kwestii wychowawczych, które chciałabyś/chciałbyś poruszyć.
- Możesz posłużyć się katalogiem zagadnień proponowanych na stronie Centrum Edukacji Obywatelskiej: www.globalna.ceo.org.pl.

Poznajcie nasze materiały edukacyjne

Wiedza i fakty o migracjach

Zdobądź wiedzę o migracjach XXI wieku z rzetelnych źródeł i sprawdź, co o migracjach wiedzą i myślą młodzi ludzie.

ZOBACZ

Jak rozmawiać o migracjach?

Otwieraj na różne punkty widzenia i ucz dobrej rozmowy na trudniejsze tematy.

ZOBACZ

Storytelling: Historie migracyjne

Za danymi statystycznymi stoją ludzie i ich konkretne historie. Poznaj opowieści o migracjach z pierwszej ręki – od samych migrantów i migrantek.

ZOBACZ

Reaguj na stereotypy i uprzedzenia

Buduj społeczność szkolną opartą na szacunku do drugiego człowieka, w której każdy czuje się bezpiecznie.

ZOBACZ

Więcej materiałów na stronie internetowej programu „Odpowiadaj na globalne wyzwania”:
www.globalna.ceo.org.pl

Materiał powstał w 2021 roku ramach projektu „Globalna szkoła. Razem o migracjach”, który jest częścią przedsięwzięcia „I am European: Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” realizowanego przez Centrum Edukacji Obywatelskiej.

Projekty współfinansowane są ze środków Unii Europejskiej oraz w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Treść wyraża wyłącznie poglądy autorów/autorek i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP ani Unii Europejskiej.
www.gov.pl/polskapomoc

„I am European. Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” jest częścią programu DEAR (The European Commission’s Development Education and Awareness Raising Programme), który wspiera projekty angażujące społeczeństwo Unii Europejskiej w globalne zagadnienia rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego. Poprzez finansowanie programów takich jak „I am European. Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” DEAR promuje uniwersalne wartości, m.in. wolność, demokrację, praworządność oraz umożliwia obywatelom i obywatelkom Europy włączenie się w globalny rozwój. Program DEAR finansuje około 30 programów w krajach członkowskich UE. Projekty te przyczyniają się do zwiększenia zrozumienia i zaangażowania Europejki i Europejczyków w kreowanie pozytywnych zmiany społecznych zarówno na poziomie lokalnym, jak i międzynarodowym. Działania DEAR wspierają również pracę UE na rzecz realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju.

Wydawca:
Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej
ul. Noakowskiego 10, 00-666 Warszawa
www.ceo.org.pl

Warszawa 2021

Autorka: Magdalena Fac-Skhirtladze
Redakcja merytoryczna: Julia Godorowska
Redakcja językowa i korekta: Justyna Yiğitler
Projekt graficzny i skład: RZECZYOBRAZKOWE

Materiał jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Fundacji Centrum Edukacji Obywatelskiej. Utwór powstał w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej realizowanej za pośrednictwem MSZ RP w roku 2021. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji i posiadaczach praw.